

مقاله پژوهشی

ارائه چارچوبی برای تدوین زیست‌پذیری با تکیه بر عوامل راهبردی

اسماعیل علی‌اکبری^۱، رضا مختاری‌ملک‌آبادی^۲ و سید چمران موسوی^{۳*}

تاریخ پذیرش: ۲۱ آذر ۱۴۰۰

تاریخ دریافت: ۱۳ تیر ۱۴۰۰

چکیده

مفهوم زیست‌پذیری در کنار پایداری و به عنوان یک شعار در گفتمان عمومی و برنامه‌ریزی پدید آمده است. برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران در رابطه با ایجاد و یا حفظ شهرها، به مفهوم زیست‌پذیری به عنوان یک اصل راهنما برای سرمایه‌گذاری و تصمیم‌گیری و شکل دادن به محیط اجتماعی، اقتصادی، فیزیکی و بیولوژیکی شهری استناد می‌کنند و زیست‌پذیری را استاندارد زندگی و مطلوبیت کلی زندگی مردم در یک سکونتگاه می‌دانند. از پیش شرط‌های اساسی برنامه‌ریزی به‌منظور ارتقای کیفیت زندگی و افزایش سطح پایداری در جوامع گوناگون، شناسایی عوامل و عناصر تأمین‌کننده و مؤثر بر زیست‌پذیری است که نقش بسیاری در برنامه‌ریزی‌های راهبردی دولت دارند. پژوهش حاضر با هدف تعیین چارچوبی برای تدوین زیست‌پذیری با ارزیابی عوامل راهبردی تدوین یافته است. نوع تحقیق با توجه به هدف کاربردی- توسعه‌ای و از نظر ماهیت و روش توصیفی، تحلیلی و پیمایشی است. اطلاعات و داده‌های مورد نیاز تحقیق با استفاده از روش‌های اسنادی و میدانی و از نظرات متخصصان و کارشناسان جمع‌آوری شده است. به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم افزارهای SPSS، Excel و جهت تعیین استراتژی‌ها و راهکارهای زیست‌پذیری از مدل SWOT استفاده شده است. یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که نواحی شهر یاسوج با مجموع ۲۹ نقطه قوت و فرصت به ترتیب با امتیاز وزنی ۳/۱۵ و ۴/۰۱، به عنوان مزیت‌ها، پتانسیل‌های فراوانی برای زیست‌پذیری در ابعاد مختلف دارد، ولی در عین حال ۳۰ نقطه ضعف و تهدید فراروی این منطقه به ترتیب با امتیاز وزنی ۳/۴۹ و ۳/۴۴ به عنوان محدودیت‌ها نشان می‌دهد که با چالش‌ها و مشکلاتی هم‌مواجه است. بنابراین بالابودن امتیاز نقاط فرصت و ضعف (OW) از نظر کارشناسان، مهم‌ترین استراتژی پیشروی مسؤلان جهت استفاده بهتر از فرصت‌ها و تقویت نقاط قوت و کاهش ضعف‌ها و جلوگیری از آسیب‌ها راهبرد بازنگری است.

کلمات کلیدی: زیست‌پذیری، توسعه پایدار، برنامه‌ریزی راهبردی، کیفیت زندگی، شهر یاسوج.

۱- استاد جغرافیا برنامه ریزی شهری، دانشگاه پیام نور تهران، ایران
۲- دانشیار جغرافیا برنامه ریزی شهری، دانشگاه پیام نور تهران، ایران
۳- دکتری جغرافیا برنامه ریزی شهری، دانشگاه پیام نور تهران، ایران
* - نویسنده مسئول: urbanism60@gmail.com

مقدمه

در جهان امروز، شهرها مکان اصلی کار و زندگی انسان‌ها شده‌اند. اگر در گذشته‌ای نه چندان دور، شهرها پدیده‌هایی استثنایی و کمیاب بودند، امروزه به مکان اصلی سکونت انسان و هنجار تبدیل شده‌اند (هیلن^۱، ۲۰۱۱). همه روزه بر تعداد و جمعیت شهرها و بالطبع، مشکلات آن‌ها افزوده می‌شود. به طوری که بیشتر شهرهای بزرگ با مشکلاتی چون جدایی‌گزینی قومی، تفکیک کاربری‌ها، جدایی محل کار از سکونت، فرسودگی و زوال نواحی، افزایش ترافیک خیابان‌ها، محرومیت و نابرابری‌های اجتماعی اقتصادی، سلامت، رفاه، نابرابری در دسترسی به خدمات بهداشتی، آموزشی، تفریحی مواجه‌اند. با توجه به این شرایط، امروزه رهیافت‌های گوناگونی از جمله پایداری، کیفیت زندگی، رشد هوشمند، نوشهرگرایی و زیست‌پذیری برای مواجهه با این شرایط و حل این معضلات در شهرهای جهان مطرح و به کار گرفته شده است. رهیافت‌های مذکور هر چند در پرداختن به رضایت افراد، ارزیابی ساکنان از محیط، امنیت، بهداشت، کیفیت مکان، محبوبیت عمومی و سیاست‌گذاری با هم هم پوشانی دارند (ون کمپ^۲، ۲۰۱۱)، و اغلب در ریشه و مبنا متفاوتند. زیست‌پذیری، یک مفهوم کلی است که با تعدادی از مفاهیم و اصطلاحات دیگر مانند پایداری، کیفیت زندگی، کیفیت مکان و اجتماعات سالم در ارتباط است. البته سنجش زیست‌پذیری مکان‌ها بدون در نظر گرفتن دانش و فرهنگ محلی امری امکان‌ناپذیر است. زیست‌پذیری به معنای توان و قابلیت یک مکان برای تأمین نیازهای زیستی ساکنان اعم از مادی و غیرمادی در جهت ارتقای کیفیت زندگی و ایجاد بستر شکوفایی توانمندی‌های عموم شهروندان است (خراسانی، ۱۳۹۱). زیست‌پذیری یکی از ایده‌های آرمانی و برنامه‌ریزی شهری معاصر می‌باشد که دولت‌ها، شهرداری‌ها، دولت‌های محلی و گروه‌های

بسیاری در مکان‌های مختلف از جمله: نورث پالمستون در نیوزیلند، سیدنی در استرالیا، ژوهانسبورگ در آفریقای جنوبی، لندن در انگلیس، توسان در آریزونا، آتلانتا و جرجیا و بسیاری شهرهای مهم دیگر در سراسر جهان آن را در دستور کار خود قرار داده‌اند (لبی^۳، ۲۰۱۲). مطالعات نشان می‌دهد که از یک سو ضرورت و اهمیت پرداختن به زیست‌پذیری شهری در ارتباط با وظایف جدید برنامه‌ریزی در پاسخ‌دهی به نیازهای جامعه پس از صنعتی شدن که شدیداً در جستجوی امکانات تسهیلات و کیفیت زندگی شهری امروز نیز اهمیتی دو چندان یافته است. لذا ایجاد یک شهر زیست‌پذیر یک تعهد بزرگ و پیچیده است و برنامه‌ریزان شهری نیاز است ساکنان شهری را به لحاظ شاخصه‌های زیست‌پذیری حمایت کنند (عبدل عزیز^۴، ۲۰۱۳). وجود مشکلاتی همچون انواع آلودگی‌ها، ترافیک مسائل و مشکلات روانی و غیره، کیفیت زندگی و به تبع آن زیست‌پذیری در کلان شهرها را به شدت کاهش می‌دهد. امری که در حال حاضر شهرهای ایران با معضلات و مشکلاتی نظیر حاشیه نشینی (ابراهیم‌زاده و همکاران، ۱۳۸۹)، کمبود سرانه‌های آموزشی، درمانی، تفریحی و ورزشی (ابراهیم‌زاده و حبیب‌زاده لمسو، ۱۳۸۹)، رشد پراکنده شهری (قربانی و نوشاد، ۱۳۸۷)، ترافیک (افشار کهن و همکاران، ۱۳۹۱)، فقدان حمل و نقل عمومی مناسب (فلاح منشادی و همکاران، ۱۳۹۴) و غیره مواجه می‌باشد که این عوامل امروز کیفیت زیست‌پذیری شهرهای ایران را پائین آورده است که شهر یاسوج نیز از این قاعده مستثنی نمی‌باشد. یاسوج در سال ۱۳۳۵ تقریباً دارای ۱۷۰۶۵۹ نفر جمعیت و بر اساس سرشماری نفوس و مسکن سال ۱۳۹۰ دارای ۱۴۲۷۳۳۱ نفر جمعیت می‌باشد (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵). شهر یاسوج دارای خصیصه‌هایی است که آن را از سایر شهرهای کشور متمایز می‌کند اما خطرات جبران‌ناپذیری در کمین این

3- Leby

4- Abdol Aziz

1- Heylen

2- Van kamp

زیست‌پذیر، واژه‌ای انتزاعی است. مفهوم آن، به ضرب المثل قدیمی زیبایی در نگاه ناظر است. بسیار شباهت دارد؛ بنابراین، افراد عقاید متفاوتی درباره شهر زیست‌پذیر دارند (عبدالله^۳، ۲۰۱۳) شورتل^۴ (۲۰۰۵)، عقیده دارد آنچه به شهر زیست‌پذیر معنا می‌دهد، سطح توسعه‌یافتگی کشور است. این رویکرد به شهر زیست‌پذیر، بر تعریف تیمر و همکاران^۵ (۲۰۰۴)، منطبق است که زیست‌پذیری را کیفیت زندگی تجربه‌شده توسط ساکنان یک شهر تعریف می‌کنند. این شرایط که به اعتقاد بعضی از نویسندگان، مترادف با زیست‌پذیری یا شرایط مناسب برای زندگی است، به طور کلی به مجموعه‌ای از ویژگی‌های عینی اشاره دارد که یک مکان را به جایی بدل می‌سازند که افراد تمایل دارند هم در زمان حال و هم در آینده در آن زندگی کنند (عیسی‌لو و همکاران، ۱۳۹۲). اهمیت زیست‌پذیری، ناشی از افزایش روزافزون آگاهی از الگوهای ناپایدار زندگی و مصرف شهری است که ناسالم و ناپایدارند و در درازمدت موجب کاهش ظرفیت منابع محیطی برای حمایت از جمعیت کره زمین می‌شوند (خراسانی، ۱۳۹۱). کارشناسان دیدگاه‌های متفاوتی درباره اهمیت شهر زیست‌پذیر دارند که در ادامه به مهم‌ترین آن‌ها اشاره می‌شود؛ از یک دیدگاه، شهر زیست‌پذیر طیف کاملی از فعالیت‌ها، با ترکیبی از فضاهای اجتماعی در شهرها و نواحی مسکونی به صورت جذاب و پرمعنا ایجاد می‌کند. چنین شهری، مکان مطلوب برای کار، زندگی، تعامل و دوست داشتن است. این تصور دشوار است که ما شهری پایدار داشته باشیم، بدون آنکه این شهر مورد علاقه شهروندان باشد. در نظرگاهی دیگر، شهر زیست‌پذیر برای ما این تصور را ایجاد می‌کند که جهان زیباتر از چیزی است که ما در آن ساکن هستیم. علاوه بر این، یک تعامل مطلوب اجتماعی در محیط شهری ایجاد می‌کند، در

شهر است که شاید تا سال‌ها خسارات ناشی از آنها قابل جبران نباشد. موقعیت توپوگرافی یاسوج، وارونگی هوا، جمعیت بیش از ظرفیت یاسوج که نتیجه بارگذاری‌های بی‌رویه است. نبود یک برنامه‌ریزی درست و منطقی، این شهر را در آینده ای نه چندان دور به شهری تبدیل خواهد کرد که حتی زیستن در آن دچار مشکل خواهد بود. بنابراین ضرورت و اهمیت بحث زیست‌پذیری در شهر یاسوج بطور روزافزونی ناشی از افزایش آگاهی نسبت به الگوهای ناپایدار زندگی و مصرف شهری است که نه سالم هستند و نه پایدار و در درازمدت موجب کاهش منابع محیطی یاسوج و اطراف آن خواهد شد. مقایسه تطبیقی نشان می‌دهد که جمعیت شهر یاسوج همانند دیگر شهرهای جهان سوم از تناقض و پارادوکس برنامه‌ریزی شهری رنج می‌برد و با معضلات و چالش‌های اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی روبرو است. فقدان یک برنامه‌ریزی مشارکتی، عقلانی و منطقی این شهر را در آینده‌ای نه چندان دور به شهری تبدیل خواهد کرد که در زمینه دسترسی‌ها، سرانه‌ها، تراکم‌ها با مشکلاتی عدیده‌ای مواجه خواهد کرد که زیستن در آن دچار چالش خواهد شد. با توجه به مطالب فوق در همین راستا هدف از این پژوهش سنجش و ارزیابی زیست‌پذیری شهر یاسوج و ارائه بهترین راهبرد می‌باشد. بنابراین سوال اصلی پژوهش حاضر آن است که مهم‌ترین راهبرد لازم و کارآمد برای ارتقاء زیست‌پذیری شهری در شهر یاسوج کدام است؟

زیست‌پذیری معادل فارسی اصطلاح انگلیس زیست‌پذیری^۱ و شهر زیست‌پذیر^۲ است. فرهنگ لغت وبستر، مکان زیست‌پذیر را فضای مناسب برای زیست انسان تعریف می‌کند. زیست‌پذیری همچنین به معنای کیفیت زندگی، استانداردهای زندگی یا خوشبختی عمومی جمعیتی که در یک مکان مثل شهر زندگی می‌کنند، تعریف می‌شود (بندرآباد و احمدی‌نژاد، ۱۳۹۲). شهر

3- Abdolla
4- SHortel
5- Timer

1- livability
2- city livable

تقویت زندگی اجتماعی ساکنانش مشارکت می‌ورزد و برای شهروندان در ساخت زندگی شهری مطلوب، زمینه‌سازی می‌کند. شهر زیست‌پذیر قابلیت آن را دارد که نیازهای متفاوتی را برای تعامل شهروندان برآورده کند: فرصت برای جلسات و فعالیت‌های روزانه در فضاهای عمومی شهر یا نواحی مسکونی و فرصت برای دیدن، شنیدن و تجربه کردن عملکرد مردم در موقعیت‌های مختلف. چنین شهری، شهر تواناست که هم مورد علاقه ساکنان و گردشگران و هم قابل زیست و لذتبخش است و جوهره آن نیز، شهر و جامعه خوب است. وینهوون معتقد است افراد در اجتماعی که نیازهایشان بهتر برآورده شود، شادتر و راضی‌ترند (ردکلایف^۱، ۲۰۱۱، به نقل از خراسانی، ۱۳۹۱). چنانکه فلاور و کریستاکیس^۲ (۲۰۰۸)، به این نتیجه رسیدند که شهروندان شاد، دیگران را نیز شاد می‌سازند. زیست‌پذیری برای اقتصاد و جامعه نیز مهم است (مردم شاد نیروی انسانی بهتری هستند). زیست‌پذیری برای حکمروایی شهری نیز اهمیت دارد؛ زیرا شهر زیست‌پذیر، کارگران و سرمایه‌گذاران خوب را جذب می‌کند و توسعه فعالیت‌های اقتصادی، کلیدی برای توسعه شهری است. به طور کلی، چنین شهری فرصت‌هایی را برای شهروندان به شیوه انعطاف‌پذیر و بدون آسیب خلق می‌کند. پیاده‌روی برای خرید و تفریح و نشستن روی صندلی کنار خانه و صحبت با همسایگان، از گزینه‌های شهروندان برای گذران اوقات فراغت است. در چنین شهری، شهروندان مجموعه‌ای از گزینه‌ها را در اختیار دارند. همچنین در این شهر، سه شیوه برای ایجاد شهر دوستدار شهروند وجود دارد: ۱. افزایش صمیمت شهروندان، ۲. برانگیختن شور و نشاط شهروندان و ۳. تداوم تعهد به مکان. با کمی تأمل، به راحتی می‌توان دریافت که در اطراف ما فاجعه‌ای در حال وقوع است که شاید کمتر مورد توجه رسانه‌ها، سیاستمداران، یا شهروندان عادی قرار گرفته است.

قسمتی از این بحران مربوط به توسعه فیزیکی گسترده‌ای است که زمین‌های اطراف شهرها را به سرعت می‌بلعد و بخشی از آن به ازدحام ترافی و غلبه خودروی شخصی مرتبط است. به عبارت دیگر، به دلیل آگاهی از خطراتی مثل رشد سریع جمعیت، ازدحام و شلوغی، از بین رفتن زمین‌های کشاورزی و فضاهای باز، کمبود مسکن معقول و مناسب، افزایش نابرابری‌های اجتماعی و از بین رفتن حس تعلق به مکان، هویت مکانی و زندگی اجتماعی که کیفیت زندگی جوامع را تهدید می‌کنند، زیست‌پذیری به وجود آمده و رشد کرده است (ویلر^۳، ۲۰۱۳). زیست‌پذیری، مفهومی پیچیده، چند بُعدی و کلی است که با تعدادی از مفاهیم و اصطلاحات دیگر مانند پایداری، کیفیت زندگی و کیفیت مکان، و اجتماعات سالم در ارتباط است (نوریس و پیتمن^۴، ۲۰۰۹. بلاسینگین^۵، ۲۰۰۷). اگرچه زیست‌پذیری به عنوان یک مفهوم می‌تواند با توجه به بستر و زمینه‌ای که در آن تعریف می‌شود می‌تواند بسیار گسترده و یا محدود باشد. با این وجود، کیفیت زندگی در هر مکان در مرکز توجه این مفهوم قرار داشته و شامل نماگرهای قابل اندازه‌گیری بسیار متنوعی است که معمولاً تراکم، حمل و نقل، امنیت و پایداری، اجزای ثابت آن را تشکیل می‌دهند (پرردو مادرید^۶، ۲۰۱۲). به‌طور کلی تعاریف ارائه شده تاکنون بیشتر با توجه به اهمیت تحول در اولویت‌های برنامه‌ریزی به سمت نیازهای روزافزون جامعه فراصنعتی و در جستجوی تسهیلات و کیفیت زندگی بوده‌اند. در مقابل، مفهوم زیست‌پذیری به دلیل اهمیت تهدیدهای موجود در حوزه وضعیت کیفیت زندگی رشد یافته است. هدف زیست‌پذیری استفاده از سرمایه‌گذاری در بخش حمل و نقل برای بهبود استانداردهای زندگی، محیط زیست و کیفیت زندگی برای همه اجتماعات اعم

3- Wheeler
4- Norris & Pittman
5- Blassingame
6- Perogordo Madrid

1- Radclif
2- Felaver & Kriktakis

زیست به نحوی باشد که اطمینان از وجود منابع کافی برای نسل‌های حال و آینده وجود داشته باشد. اما بهزیستی اجتماعی وابسته به عدالت است: توزیع اجتماعی و فضایی منابع اقتصادی و زیست محیطی به نفع عادلانه، همچنین سیستم‌های حکومتی که همه شهروندان را محسوب می‌نماید. آزادی فردی و فرصت‌های برابر از اجزای مهم تشکیل‌دهنده بهزیستی اجتماعی هستند. محیط زیست، زیرساختی است که تأمین‌کننده منابع طبیعی، ظرفیت دفع زباله و ارتباط بین انسان و محیط طبیعی است. اگر کارکرد هر یک از این سه با اختلال مواجه گردد، سکونتگاه‌های انسانی می‌توانند به سرعت دچار اضمحلال شده و در نتیجه کاهش جمعیت، فقر، تضاد اجتماعی و بالارفتن میزان مسائل بهداشتی، زیست محیطی از عواقب آن خواهد بود. مطالعه و تحلیل تعاریف ارائه شده در زمینه زیست‌پذیری نشان می‌دهد که این مفهوم با برخی مفاهیم و رویکردها همچون پایداری، روستاشهری، کیفیت زندگی و رشد هوشمند و نوشهرگرایی هم‌پوشانی دارد، زیرا جملگی به عنوان پاسخ‌هایی انتقادی به سیاست‌های شهری نامطلوب و اثرات جانبی منفی آن مثل: توسعه پراکنده، ازدحام، آلودگی، معضل بزرگراه‌ها، مسکن عمومی ضعیف، طراحی‌های نابجا و غیره توسعه یافته‌اند.

ورگونست^۶ (۲۰۱۷)، در پژوهشی چارچوبی را برای زیست‌پذیری در منطقه روستایی اسپینگه^۷ در سوئد معرفی می‌نماید. در این چارچوب، زیست‌پذیری حاصل تعامل بین پنج عامل ساکنان محلی، زندگی اجتماعی، سطح خدمات، اقتصاد محلی و مکان فیزیکی است. در مورد ساکنان محلی، تعداد، ساختار جمعیت شناختی (سن و جنس)، و شیوه زندگی در بین سایر عوامل از اهمیت بیشتری برخوردارند. سطح خدمات اشاره به ارتباطات، مدارس، خانه‌ها برای سالمندان و فروشگاه‌ها دارد. اقتصاد محلی نشان‌دهنده توان محل برای ایجاد اشتغال و درآمد و در نهایت

از روستا، حومه و شهر است (اشتو^۱، ۲۰۱۰). آینده زیست‌پذیر به معنای آینده‌ای پررونق، زنده و پاسخگو و تامین‌کننده کیفیت مناسب زندگی است. این امر مستلزم تحقق سه هدف اجتماعی است: اجتماعات پررونق، اقتصاد پویا و محیط‌زیست پایدار (لیتمن^۲، ۲۰۱۱). از این‌رو، می‌توان گفت زیست‌پذیری پیشینه و تاریخی طولانی در اندیشه‌های شهر و برنامه‌ریزی شهری دارد. هر چند تا اواخر قرن بیستم، به این نام خوانده نشده است. زیست‌پذیری معمولاً با سه قلمرو اصلی مشخص می‌شود: کیفیت محیطی، تسهیلات محلی و بهزیستی فردی، همچنین مسکن، اشتغال، تفریحات، نظافت و امنیت، قلمروهای زیست‌پذیری در مطالعه هاوولی و همکاران است (هاوولی و همکاران^۳، ۲۰۰۹). عوامل موثر در زیست‌پذیری عبارت هستند از: سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های موجود حمل و نقل عمومی، بهبود امنیت حمل و نقل، افزایش تعداد نقاط دارای دسترسی به حمل و نقل عمومی و توسعه سلامت از طریق فراهم آوردن شرایط حرکت پیاده و دوچرخه، حفاظت از محیط زیست، حفاظت از موجودی‌های تاریخی و فرهنگی (لندری^۴، ۲۰۰۹). این رویکرد مشتمل بر امنیت و بهداشت (امنیت ترافیکی، امنیت شخصی، بهداشت عمومی) شرایط محیط محلی (پاکیزگی، سروصدا، گردوغبار، کیفیت هوا، کیفیت آب) کیفیت روابط اجتماعی (روابط محله‌ای، احترام، هویت و شخصیت محله‌ای) فرصت‌های تفریح و سرگرمی، زیبایی‌شناسی، وجود منابع فرهنگی و محیطی منحصر به فرد (ساختمان‌های فرهنگی، درختان کهنسال، معماری سنتی) است (سونگ و یانگ^۵، ۲۰۱۱)، و همین‌طور برای تأمین نیازهای سطوح بالاتر مانند آموزش، بهداشت و تفریحات. همزمان باید استفاده اقتصاد از منابع موجود در محیط

- 1- Aashto
- 2- Litman
- 3- Howley
- 4- Landry
- 5- Song Yang

6- Vergonst
7- Aspinge Wheeler

مکان فیزیکی تشریح کننده چشم‌انداز و ساختمان‌های ناحیه است. دوچارال^۱ (۲۰۱۶)، در مقاله‌ای با عنوان نگرش سیستمی به زیست‌پذیری و پایداری، با نگرش سیستمی و بر مبنای خواسته‌ها و آرزوهای انسانی به تحلیل تفاوت موجود بین دو مفهوم زیست-پذیری و پایداری پرداخته است. همچنین او چارچوب زمانی را مهم‌ترین بُعد متصور برای تدوین معنای هر یک از این مفاهیم دانسته است و بر این مبنای چنین می‌گوید زیست‌پذیری عبارتست از وضعیت خواسته‌ها در ارتباط با رضایت از زندگی در یک مکان خاص برای یک فرد و یا یک گروه از افراد در حال حاضر، اما پایداری ظرفیت تحقق خواسته‌ها برای یک فرد یا یک گروهی از افراد در طی زمان است. بون وان^۲ (۲۰۱۵)، در طرح پژوهش خود تحت عنوان ده اصل اساسی برای شهرهای قابل زیست با تراکم بالا (مطالعه موردی: سنگاپور)، ده اصل را برای شهرهای زیست‌پذیر بدین شرح معرفی می‌کند: اصل اول: برنامه‌ریزی برای بازسازی و رشد درازمدت، اصل دوم: پذیرفتن تنوع؛ اصل سوم: نزدیک کردن طبیعت به مردم، اصل چهارم: توسعه واحدهای همسایگی اصل پنجم: ایجاد فضاهای عمومی اصل ششم: ایجاد حمل و نقل و ساخت وساز متناسب (پیاده محوری)، اصل هفتم: تعدیل تراکم با تنوع‌گزینی و مرزهای سبز اصل هشتم: فعال نمودن فضاها برای امنیت بیشتر اصل نهم: تقویت راه‌حل‌های نو و بومی اصل دهم: تقویت اصل مشارکت با پیوند دولت، بخش خصوصی و شهروندان.

اکبری و همکاران (۱۴۰۰)، فوق مقاله حاضر با هدف ارزیابی وضعیت شاخص‌های (ادراکی و ذهنی) زیست‌پذیری شهر یاسوج به دنبال تبیین علمی‌تر و نگاه کارشناسان‌تر بر عوامل آن است. نتایج حاصل از پژوهش نشان می‌دهد که الگوی توزیع فضایی شاخص‌های زیست‌پذیری ادراکی در شهر یاسوج به صورت خوشه‌ای می‌باشد. جعفری و همکاران (۱۳۹۹)، پژوهش حاضر

نیز با هدف ارائه تحلیلی از عوامل تأثیرگذار در زیست‌پذیری در منطقه ۸ کلان شهر تبریز انجام شده است که با مطالعه مبانی و منابع موجود به تدوین مدل زیست‌پذیری برای محدوده مورد مطالعه اقدام نمود. سپس با استفاده از نظرات ساکنان منطقه به آزمون مدل و در نهایت ارائه مدل نهایی با استفاده از تحلیل عاملی تأییدی مرتبه دوم پرداخته است. بنابراین بر اساس نتایج به دست آمده می‌توان ادعان نمود که برای رسیدن به زیست-پذیری مطلوب و حفظ آن باید به تقویت مؤلفه‌های تأثیرگذار به دست آمده به صورت جامع پرداخته شود. شکوهی و قنبری (۱۳۹۶)، زیست‌پذیری رهیافتی نوین در برنامه‌ریزی شهری مشهد هدف اصلی پژوهش تحلیلی بر زیست‌پذیری شهری در مناطق ۱۳ گانه کلان شهر مشهد می‌باشد. نتایج پژوهش بیان‌گر این موضوع می‌باشد که زیست‌پذیرترین منطقه کلان شهر مشهد منطقه ۹ می‌باشد و کم‌ترین امتیاز هم به منطقه ۳ می‌باشد که دارای مشکلات متعددی است. پوراحمد و زارعی (۱۳۹۵)، کیفیت زندگی در قلمرو بافت فرسوده شهری در منطقه ۹ شهر تهران را بررسی کرده اند. نتایج این مطالعه، مبین این مطلب هستند که وضعیت رضایت از ویژگی‌های کالبدی، اجتماعی، اقتصادی و زیست محیطی، معنادار است و نشان از کیفیت نسبتاً نامناسب در این شاخص‌ها دارد؛ به طوری که عو-امل حمل و نقل، مسکن، حکمروایی شهری و دسترسی تفریحی، بیشترین تأثیر را در میزان رضایتمندی از بافت فرسوده منطقه ۹ شهر تهران را دارا هستند.

مواد و روش‌ها

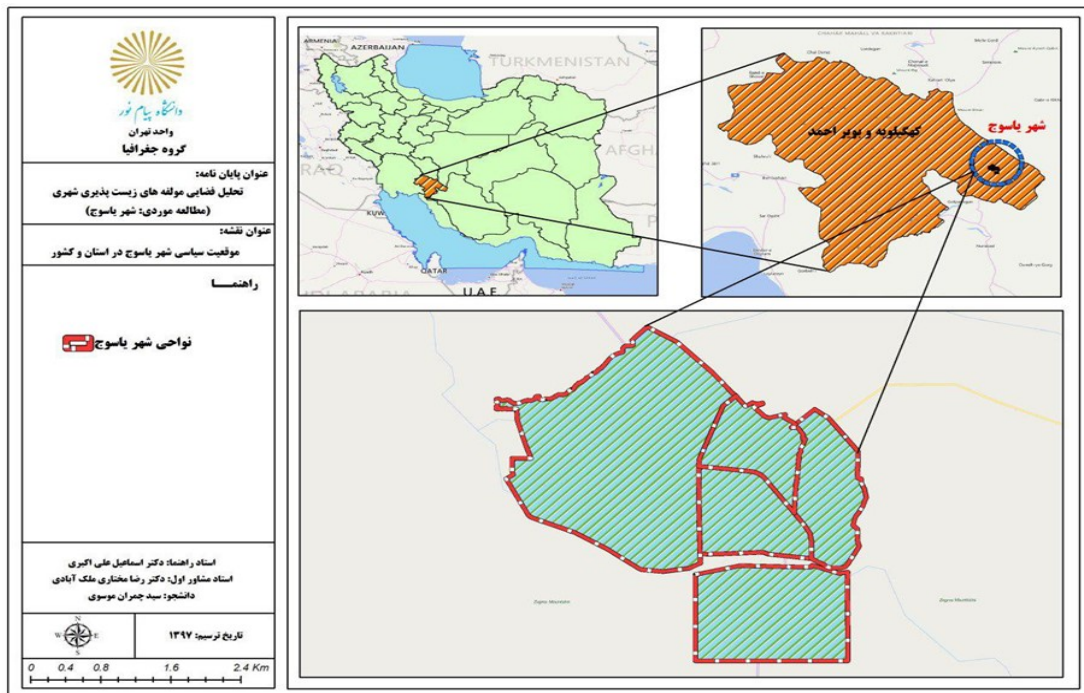
شهر یاسوج در موقع جغرافیایی ۳۰ درجه و ۲۸ دقیقه عرض شمالی و ۵۲ درجه و ۳۶ دقیقه طول شرقی از نصف النهار گرینویچ قرار گرفته است (سالنامه آماری استان کهگیلویه و بویر احمد، ۱۳۹۲). این شهر از نظر تقسیمات سیاسی کشور مرکز

1- Dochazal

2- Bonvan

شده است (مهندسين مشاور همسو، ۱۳۸۵). شهر ياسوج در سال ۱۳۶۳ با اهداف سياسی و اداري پايه ريزی شد و در سال ۱۳۵۵ به عنوان مرکزيت فرمانداري کل انتخاب شد مهندسين مشاور همو، (۱۳۸۵). مساحت اين شهر در سال ۱۳۹۵ برابر ۲۰۴۵ هکتار و جمعيت اين شهر در سال ۱۳۹۵ (۱۳۴۵۶۵) نفر بوده است و هم چنين اين شهر از ۴ ناحيه تشکيل شده است.

استان کهگیلویه و بویراحمد و مرکز شهرستان بویراحمد، در بخش مرکزی، دهستان سررود شمالی و از نظر طبیعی بین رودخانه های بشار در جنوب و مهربان در غرب و کوه های دنا در شمال و شرق محصور شده است. حوزه شهرت ياسوج در پهنه کوهستانی زاگرس مرتفع و چين خورده واقع شده است. اين محدوده بوسيله پهنه های توپوگرافي پيچيده و پر شيب احاطه

شکل ۱. موقعیت جغرافیایی محدوده مورد مطالعه

اطلاعات و داده‌های مورد نیاز تحقیق با استفاده از روش‌های اسنادی و میدانی (پرسشنامه) جمع‌آوری شده است. به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها و آزمون فرضیه‌ها از نرم افزارهای Excel، SPSS استفاده شده است. در سنجش اعتبار وسیله اندازه‌گیری، پرسشنامه مقدماتی ابتدا بوسیله تعدادی از متخصصین مورد بررسی قرار گرفته و نهایتاً اعتبار صوری پرسشنامه با حذف و اصلاح تعدادی از گویه‌ها بدست آمده است. به منظور سنجش پایایی گویه‌های مرتبط با هر متغیر و کل

تحقیق حاضر با توجه به هدف از نوع کاربردی- توسعه‌ای و از نظر ماهیت و روش توصیفی، تحلیلی و پیمایشی است. جامعه آماری شامل اساتید دانشگاه ياسوج گروه جغرافیا و همچنین مدیران شهری، در زمینه موضوع پژوهش می‌باشد که کل جامعه آماری متخصصان و کارشناسان ۶۰ نفر می‌باشند. یعنی اینکه در کل سازمان‌ها و ادارات مربوطه، تنها ۶۰ نفر بودند که می‌توانستند در زمینه زیست‌پذیری نواحی شهری ياسوج اظهار نظر کنند و در این زمینه از روش تمام شماری استفاده شده است.

گویه‌های تحقیق از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شده است. مقدار آلفای محاسبه شده برای همه گویه‌ها ۰/۸۸۲ بدست آمده، که نشان از معتبر بودن توصیف و روابط مابین آنها از نظر علمی است. همچنین برای تجزیه و تحلیل اطلاعات و ارائه استراتژی و راهبرد زیست‌پذیری نواحی شهری، از روش تحلیلی SWOT استفاده شده است.

آن‌ها محاسبه شده و مجموع امتیاز نهایی هر یک از شاخص‌های عوامل داخلی و خارجی به منظور شناسایی وضعیت هریک از آن‌ها ارائه شده است. در نهایت با مجموع امتیازات شاخص‌ها به وضعیت موجود از نظر عوامل داخلی و خارجی پی برده شده است.

نتایج و بحث

تجزیه و تحلیل عوامل داخلی و خارجی براساس تکنیک SWOT

پس از تهیه فهرست شاخص‌ها و پالایش و طبقه‌بندی آن‌ها از پرسشنامه کارشناسان، مجموعه این شاخص‌ها در دو گروه عوامل داخلی و بیرونی مجزا شده‌اند. معیار سنجش و درجه‌بندی هر یک از شاخص‌ها بدین صورت بوده که برای هر شاخص در دامنه‌ای از (۱) تا (۵) امتیازدهی شده که (۱) به معنای داشتن اهمیت خیلی کم، (۲) به معنای اهمیت کم، (۳) به معنای اهمیت متوسط، (۴) به معنای اهمیت زیاد و (۵) به معنای اهمیت خیلی زیاد در زیست‌پذیری نواحی شهر یاسوج است. سپس داده‌های گردآوری شده بر حسب مجموع وزن، وزن نسبی و امتیاز وزنی

بررسی وضعیت زیست‌پذیری

همانطوری که در روش شناسی مقاله نیز گفته شد مدل SWOT مبنای بررسی و تحلیل تفاوت‌های مکانی و وضعیت زیست‌پذیری در نواحی چهارگانه شهر یاسوج واقع گردیده است. برای این کار، گام‌های زیر برداشته شد: گام نخست، شناسایی عوامل داخلی و خارجی تأثیر گذار بر زیست‌پذیری شهر یاسوج:

با استفاده از ماتریس‌های اولویت بندی عوامل داخلی و خارجی، معیارهای منتخب تحقیق به تفکیک عوامل داخلی و خارجی تأثیرگذار، تفکیک و در جدول‌های (۴،۳،۲،۱) قرار گرفتند.

جدول ۱. ماتریس اولویت بندی عوامل داخلی

اثر بر عملکرد محیط برنامه‌ریزی				
	کم	متوسط	زیاد	-
میزان اهمیت	اولویت متوسط	اولویت بالا	اولویت بالا	زیاد
	اولویت پایین	اولویت متوسط	اولویت بالا	متوسط
	اولویت پایین	اولویت پایین	اولویت متوسط	کم

جدول ۲. ماتریس اولویت بندی عوامل خارجی

اثر بر عملکرد محیط برنامه‌ریزی				
	کم	متوسط	زیاد	-
احتمال وقوع	اولویت متوسط	اولویت بالا	اولویت بالا	زیاد
	اولویت پایین	اولویت متوسط	اولویت بالا	متوسط
	اولویت پایین	اولویت پایین	اولویت متوسط	کم

جدول ۳. نتایج تجزیه و تحلیل عوامل داخلی (قوت‌ها)

عوامل داخلی				قوت‌ها (S)
امتیاز وزنی	درجه بندی	وزن نسبی	وزن	
۰/۲۸۴	۴	۰/۰۷۱	۲۹/۸	S1- وجود منابع غنی زیستی در محدوده شهر مانند آب شیرین، هوای پاک
۰/۱۱۳	۲	۰/۰۵۷	۲۳/۸	S2- جاذبه بالای مرکز شهر برای ساکنان روستاهای اطراف
۰/۱۸۰	۳	۰/۰۶۰	۲۵/۲	S3- سابقه تاریخی و تمدنی اطراف شهر یاسوج (تل خسرو، دشت روم)
۰/۲۷۰	۴	۰/۰۶۸	۲۸/۴	S4- بافت شهری و جمعیتی جوان
۰/۲۰۰	۳	۰/۰۶۷	۲۸	S5- مرکزیت استان
۰/۱۸۳	۳	۰/۰۶۱	۲۵/۶	S6- آداب و رسوم خاص در روزها و مراسمات مختلف و ارتباط آن با تعلقات اجتماعی
۰/۱۸۰	۳	۰/۰۶۰	۲۵/۲	S7- سطح تعامل مدنی در بین شهروندان برای تسهیل امور شهری
۰/۰۴۸	۱	۰/۰۴۸	۲۰/۲	S8- وحدت زبانی، مذهبی و قومیتی شهروندان
۰/۰۴۱	۱	۰/۰۴۱	۱۷/۴	S9- وجود سطح مناسبی از مراکز گذران اوقات فراغت در شهر و رغبت ساکنان به استفاده از آنها
۰/۲۰۱	۳	۰/۰۶۷	۲۸/۲	S10- زمین جهت واگذاری به سرمایه گذاران در کانون‌های عمده گردشگری شهری
۰/۱۷۸	۳	۰/۰۵۹	۲۵	S11- طبیعت بکر و چشم اندازهای زیبایی شهری و پیرا شهری
۰/۴۳۳	۵	۰/۰۸۷	۳۶/۴	S12- تمرکز فعالیت‌های (تجاری، اداری) جاذب سفر در مرکز شهر
۰/۱۱۵	۲	۰/۰۵۸	۲۴/۲	S13- جمعیت پذیرنده شهری
۰/۱۷۶	۳	۰/۰۵۹	۲۴/۶	S14- مراکز تجاری متنوع و متعدد
۰/۲۸۰	۴	۰/۰۷۰	۲۹/۴	S15- کاهش فاصله محل سکونت با کار
۰/۲۷۴	۴	۰/۰۶۹	۲۸/۸	S16- امکان ایجاد مراکز شهری و محلی جدید
۳/۱۵۷	-	۱	۴۲۰/۲	جمع

ماخذ: یافته‌های پژوهش

و شهرک‌های پیرامونی به عنوان نقاط قوت با امتیاز وزنی بالا قرار دارد و در ادامه و در سطح پایین‌تر عواملی چون؛ وحدت زبانی، مذهبی و وجود سطح مناسبی از مراکز گذران اوقات فراغت با امتیاز وزنی ۰/۰۴۱ و ۰/۲۰۱ در پایین رتبه تأثیرگذار قرار دارد.

تحلیل خروجی جدول ۴ و نقاط ضعف داخلی نشان می‌دهد که عواملی چون گسترش اسکان غیر رسمی و حاشیه نشینی در اطراف شهر بخصوص ناحیه چهار شهر، بافت فرسوده وسیع و کم جمعیت و همچنین ضعف نسبی بنیه اقتصادی خانوارها در بافت‌های ناکارآمد با امتیاز وزنی ۰/۳۳۸، ۰/۳۳۸ و ۰/۳۳۷ در بالاترین رتبه تأثیر گذار نقاط ضعف قرار دارد و عواملی چون دسترسی نامناسب دانش آموزان به مدرسه به جهت پراکندگی ناموزون و توزیع نامناسب کاربری‌ها با امتیاز وزنی، ۰/۰۵۱ و ۰/۱۰۴ در پایین‌ترین عوامل ضعف تأثیر گذار قرار دارند.

تجزیه و تحلیل عوامل داخلی (IFAS)^۱

برای ساماندهی و طبقه‌بندی عوامل داخلی در نقاط قوت و ضعف، به منظور ارزیابی روش مدیریت و واکنش سیستم به این عوامل، با توجه به میزان اهمیت، امتیازهای وزنی محاسبه و ضرایب اثرگذاری آن‌ها در جدول ۳ و ۴ ارائه شده است. با نگاهی به جداول ملاحظه می‌شود از دیدگاه مسئولان و کارشناسان، مهم‌ترین نقاط قوت شهر یاسوج در زمینه زیست-پذیری به موارد زیر اشاره شده است.

نتایج تحلیل قوت‌ها نشان می‌دهد که؛ تمرکز فعالیت‌های تجاری جاذب سفر در مرکز شهر با امتیاز وزنی ۰/۴۳۳ و عواملی دیگری چون وجود منابع غنی زیستی، بافت جوان جمعیتی، کاهش فاصله محل کار و سکونت و امکان ایجاد مراکز سکونتی

1- Internal Factor Analysis Summary (IFAS)

جدول ۴. نتایج تجزیه و تحلیل عوامل داخلی (ضعفها) W

عوامل داخلی (Internal Factor)				ضعفها (W)
امتیاز وزنی	درجه بندی	وزن نسبی	وزن	
۰/۳۳۸	۵	۰/۰۶۸	۳۶	W1- گسترش اسکان غیررسمی و حاشیه نشینی در اطراف شهر و به وجود آوردن کمربند شهری ناهمگون
۰/۳۳۸	۵	۰/۰۶۸	۳۶	W2- بافت فرسوده وسیع و کم جمعیت عمدتاً در بخش مرکزی شهر
۰/۳۲۷	۵	۰/۰۶۵	۳۴/۸	W3- ضعف نسبی بنیه اقتصادی خانوارها در میان سالکنین بافت‌های فرسوده و ناکارآمد
۰/۱۰۴	۲	۰/۰۵۲	۲۷/۸	W4- توزیع نامناسب کاربریها
۰/۱۷۱	۳	۰/۰۵۷	۳۰/۴	W5- رشد افقی شهر
۰/۱۷۷	۳	۰/۰۵۹	۳۱/۴	W6- توزیع نامتوازن و نامناسب مراکز انتظامی در نواحی شهر
۰/۰۵۱	۱	۰/۰۵۱	۲۷	W7- دسترسی نامناسب دانش آموزان به مدرسه (مقطع دبیرستان)
۰/۳۵۱	۵	۰/۰۷۰	۳۷/۴	W8- ناهنجاری ها و تخلفات اجتماعی نواحی
۰/۰۴۷	۱	۰/۰۴۷	۲۵/۲	W9- کمبود مراکز فرهنگی و هنری در سطح شهر
۰/۱۶۸	۳	۰/۰۵۶	۲۹/۸	W10- عدم مشارکت در تصمیمات شورای شهر و شهرداری از طرف شهروندان با مدیران
۰/۲۴۸	۴	۰/۰۶۲	۳۳	W11- کمبود فضاهای عمومی سرزنده در بعضی نواحی
۳/۴۹۷	-	۱	۵۳۲/۸	جمع

مأخذ: یافته‌های پژوهش

جدول ۵. نتایج تجزیه و تحلیل عوامل خارجی (فرصت‌ها) O

عوامل خارجی (External factors)				فرصت‌ها (O)
امتیاز وزنی	درجه بندی	وزن نسبی	وزن	
۰/۳۰۲	۴	۰/۰۷۵	۲۹	O1- جایگاه شهر به عنوان جاذب گردشگر به واسطه همجواری با جاذبه‌های اکوتوریستی
۰/۴۴۲	۵	۰/۰۸۸	۳۴	O2- وجود پتانسیل‌های منحصر به فرد موجود طبیعی و گیاهی (گیاهان مختلف و متعدد دارویی)
۰/۴۴۸	۵	۰/۰۹۰	۳۴/۴	O3- استقبال گردشگران شهرها و استان‌های همجوار
۰/۳۱۲	۴	۰/۰۷۸	۳۰	O4- انبوه‌سازی و افزایش تراکم در بخش‌های مسکونی
۰/۱۲۴	۲	۰/۰۶۲	۲۳/۸	O5- وجود برنامه ساماندهی حاشیه نشینی که به اصلاح نظام سلسله مراتب عملکردی کمک خواهد کرد
۰/۳۱۰	۴	۰/۰۷۸	۲۹/۸	O6- افزایش میزان سرمایه‌گذاری از طرف شهروندان بومی و غیربومی (استان‌های همجوار) در بخش صنعت و خدمات در ارتقاء وضعیت اقتصادی
۰/۴۳۲	۵	۰/۰۸۸	۳۴	O7- افزایش حس تعلق به محله و محیط زیست به واسطه برنامه
۰/۴۴۲	۵	۰/۰۹۵	۳۶/۴	O8- دولت برای توانمندسازی ساکنین بخش سکونتگاه‌های غیر رسمی
۰/۰۴۵	۱	۰/۰۴۵	۱۷/۴	O9- احکام اسناد فرادست برنامه برای ارتقای شهر
۴/۰۱۶	-	۱	۶۹۴/۶	جمع

مأخذ: یافته‌های پژوهش

تجزیه و تحلیل عوامل خارجی^۱ (EFAS)

برای سازماندهی عوامل خارجی در قالب فرصت‌ها و تهدیدهای فراروی سیستم، با توجه به اهمیت هر یک از عوامل و میزان اثرگذاری آنها، با استفاده از وزن‌دهی و درجه‌بندی،

امتیاز وزنی عوامل محاسبه و در جدول ۵ و ۶ ارائه شده است. بررسی فرصت‌ها با توجه به خروجی تحلیل‌ها در جدول ۵ نشان می‌دهد که وجود ظرفیت‌های طبیعی منحصر به فرد گیاهی، ورود گردشگران از شهرها و استان‌های همجوار به دلیل اقلیم مناسب و مطبوع تر نسبت به اطراف خود و همچنین

1- External factors analysis summary (EFAS)

سیاست‌های بالادستی توانمندسازی ساختاری اجرایی
 سکونتگاه‌ها غیر رسمی با امتیازهای وزنی ۰/۴۴۲، ۰/۴۴۸ و
 ۰/۴۴۲ فرصت‌های تأثیرگذاری می‌باشند.

جدول ۶. نتایج تجزیه و تحلیل عوامل خارجی (تهدیدها) T

عوامل خارجی (External factors)				تهدیدها (T)
امتیاز وزنی	درجه بندی	وزن نسبی	وزن	
۰/۲۳۹	۳	۰/۰۸۰	۲۷/۴	T1- گرایش عمومی به بخش خدمات و دوری از سرمایه‌گذاری بنیادین توسعه در رشد اقتصادی شهر
۰/۵۱۰	۵	۰/۱۰۲	۳۵	T2- مهاجرپذیر بودن از مبادی روستایی و محلات فرودست شهر
۰/۰۶۶	۱	۰/۰۶۶	۲۲/۶	دربخش سکونتگاه های غیر رسمی
۰/۱۵۳	۲	۰/۰۷۶	۲۶/۲	T3- فقدان سرمایه‌گذاری در توسعه شبکه زیرساخت
۰/۳۶۸	۴	۰/۰۹۲	۳۱/۶	T4- گرایش به توسعه بیرونی توسط ساکنین
۰/۲۴۵	۳	۰/۰۸۲	۲۸	T5 - مکانیابی نادرست کارگاه‌ها و کارخانجات صنعتی و اثرات منفی بر آب و هوا و محیط زیست
۰/۳۴۷	۴	۰/۰۸۷	۲۹/۸	T6- رشد قارچ گون شهر و مرتبط با نبود طرح های توسعه بلندمدت با ضمانت اجرایی
۰/۱۵۴	۲	۰/۰۷۷	۲۶/۴	T7- تخریب اراضی مرغوب کشاورزی و توریستی پیرامون شهری
۰/۰۶۱	۱	۰/۰۶۱	۲۰/۸	T8- فقدان راهبرد و سیاست شفاف و منسجم دولت در کنترل و هدایت رشد فضایی شهر
۰/۴۸۶	۵	۰/۰۹۷	۳۳/۴	T9- رفتار خرید و تفریحی متمایل به مرکز شهر
۰/۳۴۷	۴	۰/۰۸۷	۲۹/۸	T10- عدم وجود نظام سلسله مراتبی در شبکه معابر در بافت های فرسوده و ناکارآمد
۰/۴۷۲	۵	۰/۰۹۴	۳۲/۴	T11- عدم هماهنگی و فقدان همسویی ارگان‌های تصمیم‌گیر در فرایند مدیریت شهری
۳/۴۴۷	-	۱	۳۴۲/۴	جمع

ماخذ: یافته‌های پژوهش

در نهایت پس از محاسبه مجموعه وزن‌های هر یک از نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها به منظور بررسی تطبیقی SWOT از وضع موجود (نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها) و نیز ارائه استراتژی‌های مناسب، امتیاز نهایی آنها مشخص گردید که نتیجه آن در جدول شماره ۷ و شکل ۲ ارائه شده است. چنان که ملاحظه می‌گردد کشیدگی نمودار با مجموع امتیاز وزنی ۰/۱، ۳/۴۹، ۳/۴۴ و ۳/۱۵ به ترتیب به سمت فرصت‌ها، ضعف‌ها، تهدیدها و قوت‌ها گرایش دارد و نشانگر آن است که فرصت‌های شهر یاسوج در راستای زیست‌پذیری بالاست و از طرفی امتیازات وزنی ضعف‌ها و تهدیدها هم تا حدودی نزدیک به هم است. بنابراین علی‌رغم فرصت‌های بالا، شهر یاسوج برای استفاده بهینه از فرصت‌ها و بهینه‌کردن آن با زیست‌پذیری با ضعف‌ها و تهدیدهایی مواجه می‌باشد که مانع بالفعل شدن این فرصت‌ها و پتانسیل‌ها می‌گردد.

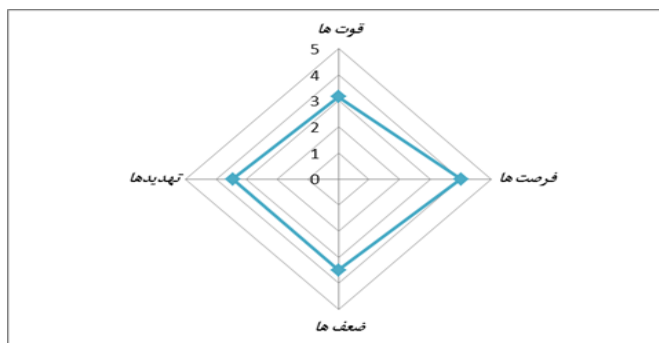
بررسی جدول تجزیه و تحلیل تهدیدهای خارجی نشان می‌دهد که مهاجرپذیر بودن از مبادی روستایی و عدم هماهنگی و فقدان همسویی ارگان‌های تصمیم‌گیر در فرایند مدیریت شهری با امتیاز وزنی، ۰/۵۱۰ و ۰/۴۷۲ از جمله عوامل موثر تهدید کننده زیست‌پذیری شهر یاسوج می‌باشند و در ادامه عواملی چون؛ رشد قارچ گون شهر و مرتبط با نبود طرح‌های توسعه بلندمدت با ضمانت اجرایی، عدم وجود نظام سلسله مراتبی در شبکه معابر در بافت‌های فرسوده و ناکارآمد، گرایش به توسعه بیرونی توسط ساکنین و همچنین مکانیابی نادرست کارگاه‌ها و کارخانجات صنعتی و اثرات منفی بر آب و هوا و محیط زیست با امتیازهای ۰/۳۶۸ و ۰/۳۴۷ و همچنین ۰/۲۴۵ از جمله دیگر عوامل تهدید کننده زیست‌پذیری می‌باشند.

تحلیل تطبیقی سوات از تحقق شهر زیست‌پذیر در شهر یاسوج

جدول ۷. امتیاز نهایی شاخص‌ها

شاخص	امتیاز
قوت‌ها	۳/۱۵۷
ضعف‌ها	۳/۴۹۷
فرصت‌ها	۴/۰۱۶
تهدیدها	۳/۴۴۷

ماخذ: یافته‌های پژوهش

شکل ۲. نمودار نتایج امتیازبندی شاخص‌های عوامل داخلی و خارجی

تجزیه و تحلیل عوامل استراتژیک^۱ (SFAS)

در این مدل، با استفاده از جدول‌های تجزیه و تحلیل عوامل داخلی و خارجی و ترکیب آن‌ها، مهم‌ترین عوامل استراتژیک در زیست‌پذیری شهر یاسوج ارائه شده است. با تجزیه و تحلیل عوامل استراتژیک، برنامه‌ریزانی که تصمیم‌های استراتژیک را اتخاذ می‌کنند، می‌توانند نقاط قوت، نقاط ضعف، تهدیدها و فرصت‌ها را به تعداد کمتری از عوامل محدود نمایند. این کار با بررسی دوباره وزن‌های هر یک از عوامل موجود در جدول‌های تجزیه و تحلیل عوامل داخلی و خارجی انجام یافته است. در واقع، سنگین‌ترین عوامل موجود در دو جدول عوامل داخلی و خارجی از حیث وزن، باید به جدول تجزیه و تحلیل عوامل استراتژیک منتقل شوند (هانگر و ویلن، ۱۳۸۶). در این تحلیل، از نتایج مراحل قبل (بررسی و شناسایی نکات کلیدی عوامل داخلی و عوامل خارجی) در جهت تعیین عوامل حیاتی موفقیت برنامه و

تعیین مزیت‌های استراتژیک آن استفاده شده است. لذا این تحلیل برای برنامه‌ریزی استراتژیک زیست‌پذیری شهر یاسوج مشخص می‌کند که چه موضوعات و مسائلی برای آینده زیست‌پذیری اولویت و اهمیت بیشتری دارد تا بر اساس آن بتوان اهداف نهایی و راهبردهای مناسب زیست‌پذیری را استخراج نمود. در این راستا عوامل استراتژیک زیست‌پذیری شهر یاسوج در قالب جدول SFAS جدول ۸ ارائه گردیده است. این جدول مهم‌ترین عوامل را شامل می‌شود و به عنوان مبنا و پایه‌ای در تدوین استراتژی برای تحقق زیست‌پذیری شهر یاسوج مورد استفاده قرار می‌گیرد.

در نهایت پس از تهیه جدول تجزیه و تحلیل عوامل استراتژیک، با تداخل هر یک از عوامل بر یکدیگر، مبادرت به تدوین راهبردهای مختلف رقابتی/تهاجمی (SO)، تنوع (ST)، بازننگری (WO) و راهبردهای تدافعی (WT) گردیده، که در جدول ۹ آمده است:

1- Strategic Factor Analysis Summary (SFAS)

جدول ۸. تجزیه و تحلیل عوامل استراتژیک (SFAS)

امتیاز وزنی	درجه بندی	وزن نسبی	وزن	عوامل استراتژیک
-۰/۴۳۳	۵	-۰/۰۸۷	۳۶/۴	S1- تمرکز فعالیتهای (تجاری، اداری) جاذب سفر در مرکز شهر
-۰/۲۸۴	۴	-۰/۰۷۱	۲۹/۸	S2- وجود منابع غنی زیستی در محدوده شهر مانند آب شیرین، هوای پاک
-۰/۲۸۰	۴	-۰/۰۷۰	۲۹/۴	S3- کاهش فاصله محل سکونت با کار
-۰/۲۷۴	۴	-۰/۰۶۹	۲۸/۸	S4- امکان ایجاد مراکز شهری و محلی جدید
-۰/۲۷۰	۴	-۰/۰۶۸	۲۸/۴	S5- بافت شهری و جمعیتی جوان
-۰/۲۰۱	۳	-۰/۰۶۷	۲۸/۲	S6- زمین جهت واگذاری به سرمایه گذاران در کانون های عمده گردشگری شهری
-۰/۲۰۰	۳	-۰/۰۶۷	۲۸	S7- مرکزیت استان
-۰/۱۸۳	۳	-۰/۰۶۱	۲۵/۶	S8- آداب خاص در روزها و مراسمات مختلف و ارتباط آن با تعلقات اجتماعی
-۰/۱۸۰	۳	-۰/۰۶۰	۲۵/۲	S9- سطح تعامل مدنی در بین شهروندان برای تسهیل امور شهری
-۰/۱۸۰	۳	-۰/۰۶۰	۲۵/۲	S10- سابقه تاریخی و تمدنی اطراف شهر یاسوج (تل خسرو، دشت روم)
-۰/۱۷۸	۳	-۰/۰۵۹	۲۵	S11- طبیعت بکر و چشم اندازهای زیبایی شهری و پیرا شهری
-۰/۱۷۶	۳	-۰/۰۵۹	۲۴/۶	S12- مراکز تجاری متنوع و متعدد
-۰/۳۵۱	۵	-۰/۰۷۰	۳۷/۴	W1- توزیع نامناسب کاربریها
-۰/۳۴۰	۵	-۰/۰۶۸	۳۶/۲	W2- ناهنجاریها و تخلفات اجتماعی نواحی
-۰/۳۲۸	۵	-۰/۰۶۸	۳۶	W3- ظرفیت پایین مدیریت شهری در هدایت تغییرات فضایی شهر
-۰/۳۲۸	۵	-۰/۰۶۸	۳۶	W4- پراکندگی ساختار جمعیتی و فعالیتی در محدوده گستره جغرافیایی
-۰/۳۲۷	۵	-۰/۰۶۵	۳۴/۸	W5- ضعف کمی و کیفی در سیستم حمل و نقل عمومی
-۰/۲۴۸	۴	-۰/۰۶۲	۳۳	W6- دسترسی نامناسب دانش آموزان به مدرسه (مقطع دبیرستان) در ناحیه
-۰/۲۳۳	۴	-۰/۰۵۸	۳۱	W7- کاهش زیست پذیری یک محله با بالا بودن میزان هزینه های مسکن
-۰/۱۷۷	۳	-۰/۰۵۹	۳۰/۶	W8- بافت فرسوده وسیع و کم جمعیت عمدتاً در بخش مرکزی شهر
-۰/۱۷۱	۳	-۰/۰۵۷	۳۰/۴	W9- گسترش اسکان غیررسمی و حاشیه نشینی در اطراف شهر و به وجود آوردن کمربند شهری ناهمگون
-۰/۱۶۸	۳	-۰/۰۵۶	۲۹/۸	W10- توزیع نامناسب و ناکافی مراکز انتظامی در پهنه فضایی شهر
-۰/۱۶۸	۳	-۰/۰۵۶	۲۹/۸	W11- کمبود مراکز فرهنگی و هنری در سطح شهر
-۰/۱۶۷	۳	-۰/۰۵۶	۲۹/۶	W12- عدم مشارکت در تصمیمات شورای شهر و شهرداری از طرف شهروندان با مدیران
-۰/۱۶۶	۳	-۰/۰۵۵	۲۹/۴	W13- کمبود فضاهای عمومی سرزنده در بعضی نواحی
-۰/۴۷۹	۵	-۰/۰۹۶	۳۶/۸	O1- گسترش زیرساخت های جدید به ویژه در بخش گردشگری
-۰/۴۷۴	۵	-۰/۰۹۵	۳۶/۴	O2- وجود خطوط ارتباطی و مواصلاتی مستقیم به استان های همجوار (خوزستان - یزد - اصفهان - چهارمحال بختیاری - فارس - بوشهر) بر توجه به امر سرمایه گذاری
-۰/۴۴۸	۵	-۰/۰۹۰	۳۴/۴	O3- استقبال گردشگران شهرها و استانهای همجوار
-۰/۴۴۲	۵	-۰/۰۸۸	۳۴	O4- وجود پتانسیل های منحصر به فرد موجود طبیعی و گیاهی (گیاهان مختلف و متعدد دارویی)
-۰/۴۴۲	۵	-۰/۰۸۸	۳۴	O5- احکام اسناد فرادست برنامه برای ارتقای شهر
-۰/۳۲۵	۴	-۰/۰۸۱	۳۱/۲	O6- اقدامات مدیریت شهری در زمینه توسعه گردشگری شهری
-۰/۳۱۲	۴	-۰/۰۷۸	۳۰	O7- انبوه سازی و افزایش تراکم در بخشهای مسکونی
-۰/۳۱۰	۴	-۰/۰۷۸	۲۹/۸	O8- افزایش میزان سرمایه گذاری از طرف شهروندان بومی و غیربومی (استان های همجوار) در بخش صنعت و خدمات در ارتقاء وضعیت اقتصادی
-۰/۳۰۲	۴	-۰/۰۷۵	۲۹	O9- جایگاه شهر به عنوان جاذب گردشگر به واسطه همجواری با جاذبه های اکوتوریستی
-۰/۱۹۵	۳	-۰/۰۶۵	۲۵	O10- حمایت دولت از ساخت و ساز در بافت های فرسوده و بخش مرکزی شهر
-۰/۵۱۰	۵	-۰/۱۰۲	۳۵	T1- مهاجرپذیر بودن از مبادی روستایی و محلات فرودست شهر در بخش سکونتگاه های غیر رسمی
-۰/۴۸۶	۵	-۰/۰۹۷	۳۳/۴	T2- عدم وجود نظام سلسله مراتبی در شبکه معابر در بافت های فرسوده و ناکارآمد
-۰/۴۷۲	۵	-۰/۰۹۴	۳۲/۴	T3- عدم استفاده از مدیریت پایدار در بخش ها و سطوح مختلف مدیریت شهری ناشی از عوامل فرهنگی

۰/۳۶۸	۴	۰/۰۹۲	۳۱/۶	T4- مکانیابی نادرست کارگاه ها و کارخانجات صنعتی و اثرات منفی بر آب و هوا و محیط زیست
۰/۳۴۷	۴	۰/۰۸۷	۲۹/۸	T5- عدم هماهنگی و فقدان همسویی ارگانهای تصمیمگیر در فرایند مدیریت شهری
۰/۳۴۷	۴	۰/۰۸۷	۲۹/۸	T6- تخریب اراضی مرغوب کشاورزی و توریستی پیرامون شهری
۰/۲۴۵	۳	۰/۰۸۲	۲۸	T7- رشد قارچ گون شهر و مرتبط با نبود طرح های توسعه بلندمدت با ضمانت اجرایی
۰/۲۳۹	۳	۰/۰۸۰	۲۷/۴	T8- گرایش عمومی به بخش خدمات و دوری از سرمایه گذاری بنیادین توسعه در رشد اقتصادی شهری

ماخذ: یافته‌های پژوهش

جدول ۹. ماتریس راهبردهای زیست پذیری نواحی شهری یاسوج

تهدیدها (T)	فرصت‌ها (O)	تحلیل SWOT
<p>T1- گرایش عمومی به بخش خدمات و دوری از سرمایه‌گذاری بنیادین توسعه در رشد اقتصادی شهر</p> <p>T2- مهاجرپذیر بودن از مبادی روستایی و محلات فرودست شهر</p> <p>T3- فقدان سرمایه‌گذاری در توسعه شبکه زیرساخت</p> <p>T4- گرایش به توسعه بیرونی توسط ساکنین</p> <p>T5- مکانیابی نادرست کارگاه‌ها و کارخانجات صنعتی و اثرات منفی بر آب و هوا و محیط زیست</p> <p>T6- رشد قارچ گون شهر و مرتبط با نبود طرح‌های توسعه بلندمدت با ضمانت اجرایی</p> <p>T7- تخریب اراضی مرغوب کشاورزی و توریستی پیرامون شهری</p> <p>T8- فقدان راهبرد و سیاست شفاف و منسجم دولت در کنترل و هدایت رشد فضایی شهر</p> <p>T9- رفتار خرید و تفریحی متمایل به مرکز شهر</p> <p>T10- عدم وجود نظام سلسله مراتبی در شبکه معابر در بافت‌های فرسوده و ناکارآمد</p> <p>T11- عدم هماهنگی و فقدان همسویی ارگان‌های تصمیم‌گیر در فرایند مدیریت شهری</p>	<p>O1- جایگاه شهر به عنوان جاذب گردشگر به واسطه همجواری با جاذبه‌های اکوتوریستی</p> <p>O2- وجود پتانسیل‌های منحصر به فرد موجود طبیعی و گیاهی (گیاهان مختلف و متعدد دارویی)</p> <p>O3- استقبال گردشگران شهرها و استان‌های همجوار</p> <p>O4- انبوه‌سازی و افزایش تراکم در بخش‌های مسکونی</p> <p>O5- وجود برنامه ساماندهی حاشیه نشینی که به اصلاح نظام سلسله مراتب عملکردی</p> <p>O6- افزایش میزان سرمایه‌گذاری از طرف شهروندان بومی و غیربومی (استان‌های همجوار) در بخش صنعت و خدمات در ارتقاء وضعیت اقتصادی</p> <p>O7- احکام اسناد فرادست برنامه برای ارتقای شهر</p> <p>O8- وجود خطوط ارتباطی و مواصلاتی مستقیم به استان های همجوار (خوزستان - یزد - اصفهان - چهارمحال بختیاری - فارس - بوشهر) بر توجه به امر سرمایه‌گذاری</p> <p>O9- بهره‌برداری از پتانسیل‌های مانند پیست اسکی، صخره‌نوردی و غا نوردی در جهت ارتقاء وضعیت اقتصادی و ورزشی</p> <p>O10- زمینه توسعه بازارهای منطقه‌ای</p>	<p>بیرونی</p> <p>درونی</p>
<p>راهبردهای تنوع (ST):</p> <p>- استفاده از ظرفیت‌ها، پتانسیل‌ها و توانمندی های گوناگون منطقه برای ایجاد اشتغال بخصوص جوانان؛</p> <p>- فرهنگ‌سازی استفاده صحیح از امکانات طبیعت؛</p> <p>- برگزاری کلاس‌های آموزشی برای شهروندان در حفظ محیط زیست.</p> <p>- برخورد جدی نهادهای زیست محیطی با</p>	<p>راهبردهای رقابتی/ تهاجمی (SO):</p> <p>- افزایش توجه به برنامه‌های عملیاتی، منسجم و هماهنگ با داشتن نقشه راه توسط برنامه‌ریزان و دیگر مسئولان دخیل در فرایند مدیریت و برنامه‌ریزی شهری؛</p> <p>- افزایش و تداوم توجه مسئولان به توسعه همه جانبه شهر یاسوج؛</p> <p>- توسعه زیرساخت‌های شهری؛</p> <p>- ارتباط با مراکز علمی پژوهشی و ایجاد فرصت‌های</p>	<p>قوت‌ها (S):</p> <p>S1- وجود منابع غنی زیستی در محدوده شهر مانند آب شیرین، هوای پاک</p> <p>S2- جاذبه‌های مرکز شهر برای ساکنان روستاهای اطراف</p> <p>S3- سابقه تاریخی و تمدنی اطراف شهر یاسوج (تل خسرو، دشت روم)</p> <p>S4- بافت شهری و جمعیتی جوان</p> <p>S5- مرکزیت استان</p> <p>S6- آداب و رسوم خاص در روزها و مراسمات مختلف و ارتباط آن با</p>

<p>تخریب اراضی کشاورزی</p> <p>- تهیه طرح‌های مکان‌یابی صحیح صنایع توسط متخصصین امر</p> <p>- تلاش مدیریت برای اتمام فاضلاب شهری و جلوگیری از اختلاط آن با فاضلاب شهری</p> <p>- گسترش و ایجاد کمربندسبز در راستای جلوگیری از گسترش شهر و تخریب اراضی</p> <p>- حفظ اراضی کشاورزی و جلوگیری از گسترش افقی شهر</p> <p>- توجه به مدیریت یکپارچه در مدیریت زیست محیطی و شهر؛</p>	<p>تولید ایده‌های جدید؛</p> <p>- بسترسازی قوی از سوی شهرداری، شورای شهر و سایر دستگاه‌های مرتبط در شهر یاسوج جهت دستیابی به شهر قابل زندگی؛</p> <p>- بکارگیری متخصصین محیط زیست در تهیه و اجرای طرح‌های توسعه شهری؛</p> <p>- ایجاد صنایع تبدیلی کشاورزی با توجه به وجود پهنه‌های وسیع کشاورزی؛</p> <p>- افزایش فضاهای اکوتوریست با توجه به برخورداری شهر از مواهب طبیعی؛</p> <p>- آموزش مسائل محیط زیست به شهروندان توسط نهادهای زیست محیط؛</p> <p>- استفاده از پتانسیل منطقه جهت فقر زدایی و رفع بیکاری در منطقه؛</p>	<p>تعلقات اجتماعی</p> <p>S7- سطح تعامل مدنی در بین شهروندان برای تسهیل امور شهری</p> <p>S8- وحدت زبانی، مذهبی و قومیتی شهروندان</p> <p>S9- وجود سطح مناسبی از مراکز گذران اوقات فراغت در شهر و رغبت ساکنان به استفاده از آنها</p> <p>S10- زمین جهت واگذاری به سرمایه‌گذاران در کانون‌های عمده گردشگری شهری</p> <p>S11- طبیعت بکر و چشم اندازهای زیبایی شهری و پیرا شهری</p> <p>S12- تمرکز فعالیت‌های (تجاری، اداری) جاذب سفر در مرکز شهر</p> <p>S13- جمعیت پذیری شهری</p>
<p>راهبردهای تدافعی (WT):</p> <p>- اصلاح نهادهای مدیریتی و بکارگیری نوعی مدیریت تخصصی، هماهنگ و یکپارچه شهری به منظور تصمیم‌گیری درباره زیست‌پذیری شهری یاسوج؛</p> <p>- جایگزینی تصمیمات از پیش فکر شده با تصمیم‌گیری‌های انفعالی ...</p> <p>- توسعه منابع انسانی؛</p> <p>- تسهیل فرایندهای مشارکت شهروندان و مسئولیت پذیر کردن آنان با ارائه اطلاعات کافی، مرتبط، دقیق و بروز توسط مدیران شهری</p> <p>- آموزش و توسعه فرهنگ استفاده از محیط زیست و منابع طبیعی</p> <p>- افزایش تجهیزات و امکانات مدیریت شهری در جمع‌آوری پسماندها و جلوگیری از ایجاد آلودگی‌های محیطی</p> <p>- مکان‌یابی صحیح صنایع</p> <p>- افزایش امکانات و تجهیزات حمل و نقل عمومی برای کاهش استفاده از خودروی شخصی؛</p> <p>- ایجاد سیستم مدیریت یکپارچه شهری برای ایجاد و تکمیل پروژه های کانال کشی، تعریض کانال‌ها و جوی‌های خیابان؛</p>	<p>راهبردهای بازنگری (WO):</p> <p>- تصویب قوانینی برای برخورد قاطع با تخریب کنندگان محیط زیستی</p> <p>- ایجاد مسیرهای ویژه برای حمل و نقل عمومی و گسترش آن‌ها در راستای کاهش آلودگی ها</p> <p>- اتمام پروژه‌های نیمه تمام عمرانی از طریق درآمد حاصل از گردشگری در شهر</p> <p>- تعامل و هم فکری بین مسئولان منطقه و سازمان ها و ادارات مرتبط با زیست‌پذیری شهر یاسوج</p> <p>- استفاده از نیروی جوان منطقه با سرمایه گذاری توسط دولت یا بخش خصوصی با توجه به توان‌های منطقه</p> <p>- حفظ و نگهداری و ایجاد نواحی گردشگری و طبیعت گردی شهر یاسوج.</p>	<p>ضعف‌ها (W):</p> <p>W1- پراکندگی ساختار جمعیتی و فعالیتی در محدوده گستره جغرافیایی</p> <p>W2- ظرفیت پایین مدیریت شهری در هدایت تغییرات فضایی شهر</p> <p>W3- ضعف کمی و کیفی در سیستم حمل و نقل عمومی</p> <p>W4- آسیب دیدن محیط زیبایی طبیعی (تپه‌ها، کوه‌ها و جاذبه‌های گردشگری شهری) (به دلیل ساخت و سازهای بی رویه و کوه‌خواری)</p> <p>W5- گسترش اسکان غیررسمی و حاشیه نشینی در اطراف شهر و به وجود آوردن کمربند شهری ناهمگون</p> <p>W6- بافت فرسوده وسیع و کم جمعیت عمدتاً در بخش مرکزی شهر</p> <p>W7- ضعف نسبی بنیه اقتصادی خانوارها در میان ساکنین بافت های فرسوده و ناکارآمد</p> <p>W8- توزیع نامناسب کاربری‌ها</p> <p>W9- رشد افقی شهر</p> <p>W10- توزیع نامناسب و نامتوازن مراکز انتظامی در محلات مختلف شهر</p> <p>W16- پایین بودن قابلیت پیاده روی در پیاده‌روهای شهر (تصاحب بازاریان و دستفروشان و کف نامناسب)</p> <p>W17- کاهش زیست‌پذیری یک محله با بالا بودن میزان هزینه‌های مسکن</p>

نتیجه‌گیری

مسائل مرتبط با زیست‌پذیری در کشورهای جنوب به دلیل نرخ رشد شتابان جمعیت مراکز شهری به صورت حادثی بروز نموده است؛ نوشتار حاضر با هدف بررسی زیست‌پذیری نواحی شهری یاسوج صورت گرفت. با استفاده از مدل SWOT و استفاده از

زیست‌پذیری یکی از بزرگ‌ترین ایده‌های برنامه‌ریزی- شهری دوران معاصر است و ایجاد زیست‌پذیری در میان شهرهای جهان سوم مسأله نگران‌کننده‌ای است. در این میان

نظرات کارشناسان نتایج نشان داد که مهم‌ترین راهبرد لازم و کارآمد برای ارتقاء زیست‌پذیری شهری در شهر و محله‌های شهری یاسوج کدام است نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل نشان داد که کشیدگی نمودار با مجموع امتیاز وزنی ۴/۰۱، ۳/۴۹، ۳/۴۴ و ۳/۱۵ به ترتیب به سمت فرصت‌ها، ضعف‌ها، تهدیدها و قوت‌ها گرایش دارد و نشانگر آن است که فرصت‌های شهر یاسوج در راستای زیست‌پذیری بالاست و از طرفی امتیازات وزنی ضعف‌ها و تهدیدها هم تا حدودی نزدیک به هم است. بنابراین علی‌رغم فرصت‌های بالا، شهر یاسوج برای استفاده بهینه از فرصت‌ها و بهینه‌کردن آن با زیست‌پذیری با ضعف‌ها و تهدیدهایی مواجه می‌باشد که مانع بالفعل شدن این فرصت‌ها و پتانسیل‌ها می‌گردد. با توجه به بالا بودن امتیاز فرصت و ضعف‌ها بهترین نوع استراتژی از نوع استراتژی بازنگری است.

شهر یاسوج با مجموع ۲۹ نقطه قوت و فرصت به ترتیب با امتیاز وزنی ۳/۱۵ و ۴/۰۱، به عنوان مزیت‌ها، پتانسیل‌های فراوانی برای زیست‌پذیری در ابعاد مختلف دارد، ولی در عین حال ۳۰ نقطه ضعف و تهدید فراروی این منطقه به ترتیب با امتیاز وزنی ۳/۴۹ و ۳/۴۴ به عنوان محدودیت‌ها نشان می‌دهد که با چالش‌ها و مشکلاتی هم مواجه است. بنابراین بالا بودن امتیاز نقاط فرصت و ضعف (OW) از نظر کارشناسان، مهم‌ترین استراتژی پیشروی مسئولان جهت استفاده بهتر از فرصت‌ها و تقویت نقاط قوت و کاهش ضعف‌ها و جلوگیری از آسیب‌ها راهبرد بازنگری است. پیشنهاد می‌شود که نیاز است در شهر یاسوج توجه بیشتری به سیاست‌های مدیریت شهری (تشویق توسعه کاربری‌های مختلط، حفاظت از منابع محیطی، حفاظت از چشم‌اندازهای تاریخی، طراحی در مقیاس انسانی، سرمایه‌گذاری در زمینه‌های اقتصادی، فراهم آوردن زمینه‌های مشارکت شهروندان)، سرزندگی اقتصادی (اشتغال و درآمد پایدار)، بهبود وضعیت مسکن در نواحی و فراهم آوردن فرصت-

های متنوع در این زمینه (تنوع موجب ایجاد نواحی سرزنده و پویا و اقامت شهروندان متفاوت (از لحاظ اقتصادی و اجتماعی) در نواحی می‌گردد، توزیع عادلانه امکانات و خدمات زیرساختی و حمایت از جوامع موجود (از طریق ایجاد هویت محله‌ای، حس تعلق به مکان، تعاملات اجتماعی شهروندان، امنیت) از سوی مسئولان مدیریت شهری صورت پذیرد که این عوامل از ضرورت‌های غیرقابل انکار برای زیست‌پذیر نمودن شهر یاسوج و نواحی آن است. این در صورتی است بدون رفع مشکلات اقتصادی ساکنین شهری نمی‌توان توسعه‌ای پایدار را در سیستم شهری امکان داد که می‌بایست اقدامی اساسی در جهت حل اشتغال و کارآفرینی، نابرابری بهره‌مندی از درآمد ماهیانه و یا فقر، برداشته شود. افزایش زیست‌پذیری و کیفیت زندگی در شهر یاسوج محور پیاده روی، دوچرخه سواری و حمل و نقل عمومی که موجب افزایش فعالیت بدنی، حفاظت از محیط زیست و کاهش ترافیک می‌گردد، بهبود امنیت حمل و نقل، افزایش تعداد نقاط دارای دسترسی به حمل و نقل عمومی که هر یک از این عوامل می‌توانند به نوبه خود سهمی قابل توجهی در زیست‌پذیر نمودن یاسوج داشته باشند که برآیند آن چشم‌انداز شهری خوب برای این شهر خواهد بود. ناگفته نماند چشم‌انداز هر سکونتگاه، یکی از مهم‌ترین جنبه‌های زیست‌پذیری آن محسوب می‌شود و تأثیر انکارناپذیری بر روحیه و تعلق خاطر مردم، ایجاد حس مشارکت و همبستگی و افزایش پیوستگی و تعلق مکانی به سکونتگاه دارد. از این رو، مردم و مکان دو سوی قلمرو زیست‌پذیری قرار دارند. بدین ترتیب اصالت بحث‌های زیست‌پذیری اساساً در درست پیوند دادن میان مکان و مردم (شهروندان) و لحاظ داشتن نگرش آن‌ها در این رابطه است.

در خاتمه شایسته است که با بهره‌گیری از شاخص‌ها و نتایج به دست آمده از بررسی زیست‌پذیری شهر یاسوج

پیشنهاد‌های برای ارتقاء سطح زیست‌پذیری ارائه گردد.

محیط زیست.

- برخورد جدی نهادهای زیست محیطی با تخریب اراضی

کشاورزی

- تهیه طرح‌های مکان یابی صحیح صنایع توسط

متخصصین امر

- تلاش مدیریت برای اتمام فاضلاب شهری و جلوگیری از

اختلاط آن با فاضلاب شهری

- گسترش و ایجاد کمربندسبز در راستای جلوگیری از

گسترش شهر و تخریب اراضی

- حفظ اراضی کشاورزی و جلوگیری از گسترش افقی شهر

راهبردهای بازنگری (WO)

- تصویب قوانینی برای برخورد قاطع با تخریب کنندگان

محیط زیستی

- ایجاد مسیرهای ویژه برای حمل و نقل عمومی و گسترش

آن‌ها در راستای کاهش آلودگی‌ها

- اتمام پروژه‌های نیمه تمام عمرانی از طریق درآمد حاصل

از گردشگری در شهر

- تعامل و هم‌فکری بین مسئولان منطقه و سازمان‌ها و

ادارات مرتبط با زیست‌پذیری شهر یاسوج

- استفاده از نیروی جوان منطقه با سرمایه‌گذاری توسط

دولت یا بخش خصوصی با توجه به توان‌های منطقه

- حفظ و نگهداری و ایجاد مناطق گردشگری و

طبیعت‌گردی شهر یاسوج.

- مهار آب منطقه و استفاده مطلوب از آن با توجه به

توان‌های منطقه

- ایجاد و تجهیز مراکز اقامتگاه‌بیر(هتل‌ها، رستوران‌ها،

مسافر‌خانه‌ها و غیره) متناسب با اقلش مختلف گردشگران

- استفاده از نیروهای متخصص در سازمان‌های متولی

زیست‌پذیری شهری.

راهبردهای رقابتی/تهاجمی (SO)

- افزایش توجه به برنامه‌های عملیاتی، منسجم و هماهنگ

با داشتن نقشه راه توسط برنامه‌ریزان و دیگر مسئولان دخیل در

فرایند مدیریت و برنامه‌ریزی شهری؛

- افزایش و تداوم توجه مسئولان به توسعه همه‌جانبه شهر

- توسعه زیرساخت‌های شهری؛

- ارتباط با مراکز علمی پژوهشی و ایجاد فرصت‌های تولید

ایده‌های جدید؛

- بسترسازی قوی از سوی شهرداری، شورای شهر و سایر

دستگاه‌های مرتبط در شهر یاسوج جهت دستیابی به شهر قابل

زندگی؛

- بکارگیری متخصصین محیط زیست در تهیه و اجرای

طرح‌های توسعه شهری؛

- ایجاد صنایع تبدیلی کشاورزی با توجه به وجود پهنه‌های

وسیع کشاورزی؛

- افزایش فضاهای اکوتوریست با توجه به برخورداری شهر

از مواهب طبیعی؛

- استفاده بهتر و بهینه و سرمایه‌گذاری در راستای فضاهای

مختلف گردشگری و تفریحی.

- افزایش مشارکت شهروندان در مدیریت و برنامه‌ریزی

- حفظ هویت شهری و آثار تاریخی شهری

- افزایش حساسیت شهروندان به مسائل زیست

راهبردهای تنوع (ST)

- استفاده از ظرفیت‌ها، پتانسیل‌ها و توانمندی‌های گوناگون

منطقه برای ایجاد اشتغال بخصوص جوانان؛

- فرهنگ‌سازی استفاده صحیح از امکانات طبیعت؛

- برگزاری کلاس‌های آموزشی برای شهروندان در حفظ

- افزایش امکانات و تجهیزات حمل و نقل عمومی برای

کاهش استفاده از خودروی شخصی؛

- ایجاد سیستم مدیریت یکپارچه شهری برای ایجاد و

تکمیل پروژه‌های کانال کشی، تعریض کانال‌ها و جوی‌های
خیابان؛

- تدوین مقررات و ضوابط در زمینه توسعه و اصلاح

نهادهای مدیریتی و به کارگیری مدیریت تخصصی در بخش-

های گردشگری و اجرای طرح‌های کوتاه مدت و بلند مدت؛

- نگاه دولت به منطقه و پیرامون آن به لحاظ توانایی‌های

مختلف در ایجاد درآمد و اشتغال‌زایی

- جلب مشارکت‌های مردمی در ترویج، حفاظت و بهره‌مندی

پایدار از منابع طبیعی و تاریخی و فرهنگی گردشگری و

جلوگیری از تخریب‌های زیست محیطی؛

- توجه مردم و دولت به چشمه آبگرم و منطقه جهت

حفاظت از این منطقه

راهبردهای تدافعی (WT)

- اصلاح نهادهای مدیریتی و بکارگیری نوعی مدیریت

تخصصی، هماهنگ و یکپارچه شهری به منظور تصمیم‌گیری
درباره زیست‌پذیری شهری یاسوج؛

- جایگزینی تصمیمات از پیش فکر شده با تصمیم‌گیری‌های

انفعالی.

- توسعه منابع انسانی؛

- تسهیل فرایندهای مشارکت شهروندان و مسئولیت‌پذیر

کردن آنان با ارائه اطلاعات کافی، مرتبط، دقیق و بروز توسط

مدیران شهری

- آموزش و توسعه ی فرهنگ استفاده از محیط زیست و

منابع طبیعی

- افزایش تجهیزات و امکانات مدیریت شهری در جمع‌آوری

پسماندها و جلوگیری از ایجاد آلودگی‌های محیطی

- مکان‌یابی صحیح صنایع

منابع

- تهرن، مجله پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، ۵(۱۶): ۵۵-۷۴.
- پوراحمد، ا، زارعی، م. ۱۳۹۵، "بررسی و رتبه‌بندی عوامل مؤثر
بر میزان رضایتمندی شهروندان از کیفیت محیط زندگی،
مطالعه موردی: بافت قدیم و جدید شهر شیراز"،
پژوهش‌های جغرافیایی انسانی، شماره ۷۷، تهران، ۴۳-۷۲
- خراسانی، م. ۱۳۹۱. تبیین زیست‌پذیری روستاهای پیرامون
شهری با رویکرد کیفیت زندگی مطالعه موردی شهرستان
ورامین، استاد راهنما محمدرضا رضوانی، استاد مشاور سید
حسن مطیعی لنگرودی و مجتبی رفیعیان، تهران، ۳(۱۲): ۷۹-
۱۰۴
- ساسان‌پور، ف.، تولایی، ی.، جعفری اسدآبادی، ح. ۱۳۹۳. قابلیت
زیست‌پذیری شهرها در راستای توسعه پایدار شهری مورد

- ابراهیم‌زاده، ع.، حبیب‌زاده لمسو، ک. ۱۳۸۹، تحلیل و ارزیابی
کاربری اراضی روستا- شهر گلوگاه بابل با استفاده از GIS،
پژوهش‌های جغرافیایی انسانی، بهار ۱۳۸۹، ۴۲(۷۱): ۱-۱۸.
- ابراهیم‌زاده، ع.، بریمانی، ف.، نصیری، ی. ۱۳۸۳. حاشیه‌نشینی:
ناهنجاری‌های شهری و راهکارهای تعدیل آن، موردشناسی؛
کریم‌آباد زاهدان، دوفصل‌نامه جغرافیا و توسعه، (۹): ۱۲۱-۳-
۱۴۳
- افشارکهن، ج.، بلالی، ا.، قدسی، ع. ۱۳۹۱. بررسی ابعاد اجتماعی
مساله کنترل ترافیک شهری؛ مورد مطالعه: مشهد، مجله
مطالعات شهر، ۲(۴): ۵۹-۹۰
- بندرآباد، ع.، احمدی‌نژاد، ف. ۱۳۹۲. ارزیابی شاخص‌های کیفیت
زندگی با تأکید بر اصول شهر زیست‌پذیر در منطقه ۲۲

- Malaysian Journal of Environmental Management, 8: 87-107.
- (AASHTO) American Association of State Highway and Transportation Officials (AASHTO). 2010. the Road to Livability: how state departments of transportation are using road investments to improve community livability.
- De Chazal 2010. "A systems approach to livability and sustainability": Defining terms and mapping Relationships to link desires with ecological opportunities and constraints. Syst. Res. Behav. Sci. 27: 585-597
- Felaver.j&Keristakis.v, (2008), liveability & sustainable development: bad habits & hard choices, final report for the uk office of the deputy prime minister
- Leby, J.L., Hashim, A.H. 2012. Liveability Dimensions and Attributes: Their Relative Importance in the Eyes of Neighborhood Residents. Journal of Construction in Developing Countries, 12 (1): 76-31.
- Hanger, D., Veilon.l, 2011. "Cultural Heritage as Financial Asset in Strategies for Urban Development and Poverty Alleviation Paper for in Ternational Conference for Integrating Urban Knowledge Practice Go then Burg Sweden", 2005.
- Howley, Peter & Scotl, Mark & Redmondb, Declan. 2010. sustainability versus livability: an investigation of neighborhood satis faction journal of Environmental planning and management.
- Heylen, K. 2011, Liveability in social housing: three cose studies in flanders, paper presented at the ENHR CONFERENCE housing in an expandiug Europe: theory, policy, partici pation and implementation government Malaysia.
- Landry, C. 2009. Urban Vitality: A New source of Urban Competitiveness, prince claus fund journal, ARCHIS issue Urban Vitality / Urban Heroes. 173.
- Litman, Todd Alexander .2009. Economic value of مطالعه کلانشهر تهران، فصلنامه علمی - پژوهشی و بین- المللی انجمن جغرافیای ایران، ۱۲(۴۲): ۱۲۹-۱۵۷
- ساسان‌پور ف.، تولایی، ی.، جعفری اسدآبادی، ح. ۱۳۹۴. سنجش و ارزیابی زیست‌پذیری شهری در مناطق بیست و دو گانه کلانشهر تهران، فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای، ۵(۱۸): ۲۷-۴۲
- عیسی لو، ع. ۱۳۹۳. انگاره زیست‌پذیری رهیافتی نوین جهت ارتقای کیفیت زندگی در جوامع روستایی مطالعه شهرستان قم، بخش کهک، فصلنامه مسکن و محیط روستا، ۳۳(۱۴۶): ۱۰۷-۱۲۰.
- فلاح منشادی، ا.، فلاح منشادی، ا. ۱۳۹۴. تحلیل و بررسی اقدامات لازم برای اجرایی شدن حمل و نقل یکپارچه شهری در کلانشهرها؛ نمونه موردی: شهر تهران، فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی شهر، ۶(۲۰): ۹۸-۸۳
- قربانی، ر.، نوشاد، س. ۱۳۸۷. راهبرد رشد هوشمند در توسعه شهری اصول و راهکارها، فصلنامه جغرافیا و توسعه، پاییز و ۶(۱۲): ۱۸۰-۱۶۳.
- مرکز آمار ایران، سالنامه آماری سال ۱۳۹۵
- مرکز آمار ایران، نتایج سرشماری نفوس و مسکن استان کهگیلویه و بویراحمد، سال ۱۳۹۵
- مهندسین مشاور همسو. ۱۳۹۵. معاونت برنامه ریزی استانداری استان کهگیلویه و بویراحمد.
- وستفال، ماتیو، دوبلا، ویکتوریا. ۱۳۸۶، "شاخص‌های شهری برای مدیریت شهرها"، ترجمه قلندری، همت مراد، ممتازی، امیر حسین، قادری، امیر، انتشارات دانشگاه علم و صنعت، تهران.
- Abdolla, p. 2013, sustainability and cities: extending the metabolism model, landscape and urban planning .
- Abdol Aziz, Noraziah. & Abdul Samad, Hadi. 2013. Linking Urban Form To A Liveable City,

- Happiness”, American Political Science Review, 95(4): 939-955,
- Timmer Vanessa and nola- Kate seymoar .2004. “THE WORLD URBAN FORUM 2006 Vancouver” working group discussion paper internation center for sustainable cities
- Van Kamp, Irene. Leidelmeijer, Kees. Marsman, Gooitske and De Hollander. 2011. Urban environmental quality and human well-being: Towards a conceptual framework and demarcation of concepts; a literature study, Landscape and Urban Planning, pp 5-18.
- Vergonst, E. 2017. Seven Aims for the Livable City. Paper presented at the International Making Cities Livable Conferences
- Wheeler, S.M. .2013.. Livable communities: Creating safe and livableneighborhoods,towns andregions in California, 73(17): 231-264
- walkability, world transport policy & practice, volume 10.
- Norris, Tyler and Mary Pittman .2009. The health community’s movement and the coalition for healthier cities and communities. Public Health Reports, 115:118-124.
- Perogordo Madrid, Daniel .2011. The Silesia Megapolis, European Spatial Planning.
- Radcliff, Benjamin .2011. Politics, markets and life satisfaction: The Political economy of human happiness, American Political Science Review, 95(4:) 939-955. .
- Song, Yang .2011.A Livable City Study in China; Using Structural Equation Models, Thesis submitted in Statistics, Department of Statistics, Uppsala University.
- Shottel, B., 2005“Politics, Markets and Life Satisfaction: The Political Economy of Human

Providing a framework for formulating urban viability based on strategic factors (Case study: Yasuj city)

Esmacil Aliakbari¹, Reza Mokhtarimalakabadi² and Chamran Mousavi^{3*}

Submitted: 4 July 2021

Accepted: 12 December 2021

Abstract

The concept of livability has emerged alongside sustainability as a slogan in public discourse and planning. In relation to the creation or preservation of cities, planners and policymakers cite the concept of livability as a guiding principle for investment and decision-making and shaping the urban social, economic, physical and biological environment, and livability. One of the basic preconditions for planning in order to improve the quality of life and increase the level of sustainability in various communities is to identify the factors and elements that provide and affect urban viability that play a major role in strategic planning of the government. The present study aims to determine a framework for urban bio-habitability by evaluating strategic factors. The type of research is descriptive, analytical and survey according to the applied-development goal and in terms of nature and method. The information and data required for the research have been collected using documentary and field methods and from the opinions of experts. In order to analyze the data, Excel and SPSS software were used and to determine strategies and viability strategies, the SWOT model was used. Findings indicate that the city of Yasuj with a total of 29 strengths and opportunities with a weight score of 3.15 and 4.01, respectively, as advantages, has great potential for viability in various dimensions. At the same time, 30 weaknesses and threats facing this region with a weight score of 3.49 and 3.44, respectively, as limitations show that it also faces challenges and problems. Therefore, raising the score of opportunities and weaknesses (OW) according to experts, the most important strategy for officials to make better use of opportunities and strengthen strengths and reduce weaknesses and prevent harm is a review strategy.

Keywords: Viability, Sustainable Development, Strategic Planning, Quality of Life, Yasuj City

1- Professor of Geography, Urban Planning, Payame Noor University of Tehran, Iran

2- Associate Professor of Geography, Urban Planning, Payame Noor University of Tehran, Iran

3- PhD in Geography, Urban Planning, Payame Noor University of Tehran, Iran

(*-Corresponding Email: urbanism60@gmail.com)

DOI: 10.22048/rdsj.2022.293481.1957